

Помаза-Пономаренко А.Л. , д.держ.упр., с.д.,
начальник наукового відділу
проблем державної безпеки навчально-науково-
виробничого центру,
Національний університет цивільного захисту
України, м. Харків
Мороз С.А., д.держ.упр., с.д., провідний науковий
співробітник наукового
відділу з проблем управління з сфері цивільного
захисту навчально-науково-
виробничого центру, Національний університет
цивільного захисту України,
м. Харків

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК СФЕРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У лютому 2023 р. Україна отримала дорожню карту щодо імплементації Механізму цивільного захисту ЄС, а в листопаді цього року парламент України офіційно ратифікував Угоду про її участь у цьому Механізмі. Реалізація цього завдання вимагає від нашої країни приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародного. Зокрема, у напрямку усунення змістовної правової диференціації понять «цивільна безпека», «громадська безпека», «цивільний захист» і «цивільна оборона» (рис. 1).

До 2004 року на вітчизняних теренах послуговувалися терміно-конструкцією «цивільна оборона». Її визначення містилося в Законі України «Про Цивільну оборону України» (від 03.02.1993 р. № 2974-ХІІ). Згідно з цим правовим актом *цивільна оборона України* представляла собою державну систему органів управління, сил і засобів, що створюються для організації та забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру [1]. Як бачимо, цивільна оборона передбачає застосування інституційною державною системою низки загальнодержавних заходів, у т.ч. оборонних. Свідченням цього є положення аналізованого закону, що закріпив за Кабінетом Міністрів України право приймати рішення про участь нашої країни в Міжнародній організації цивільної оборони та в операціях європейських держав з надання допомоги в разі стихійного лиха [там само].

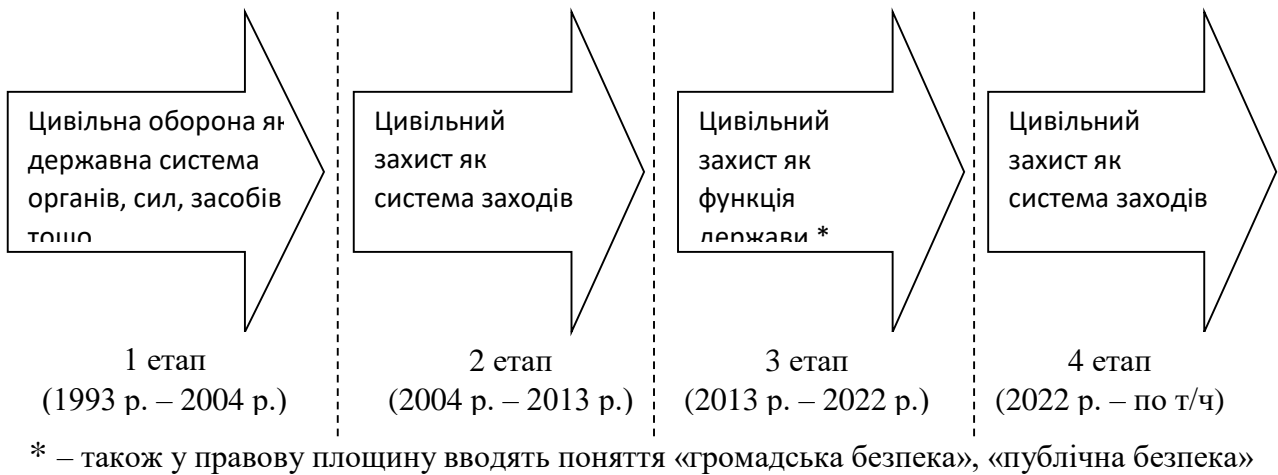

Рис. 1. Правова диференціації понять «цивільна безпека», «цивільний захист» і «цивільна оборона». Джерело: авторська розробка

Згодом термін «цивільна оборона» був замінений у Законі України «Про правові засади цивільного захисту» (від 24.06.2004 р. № 1859-IV) на «*цивільний захист*». Він розглядався як система організаційних, інженерно-технічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються з метою запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, які загрожують життю та здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період [3]. Однак дія цього закону також була припинена у 2013 році, через прийняття Кодексу цивільного захисту України.

Тривалий період часу цей кодифікований акт визначав, що *цивільний захист* є функцією держави щодо захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [4]. Проте у 2022 р. були внесені зміни до Кодексу цивільного захисту України, що забезпечили зміну змістовного навантаження терміну «цивільний захист» із *функції держави* на *систему заходів*. Уважаємо, що це є слушною корективною правовою номри, оскільки існує Єдина державна система цивільного захисту. Вона розглядається як сукупністю органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів АР Крим, виконавчих органів рад, підприємств, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту [6]. Очевидно, що дане визначення Єдиної державної системи цивільного захисту є більш коректним, ніж раніше існуюче поняття «цивільної оборони», що ототожнювалася з інституційною системою.

У той же час, складності ситуації додає закріплення терміну «*громадська безпека*» поруч із «*цивільним захистом*» у вітчизняному правовому полі. У п. 23 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» визнано необхідність розробки Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту [2]. Під громадською же безпекою законодавцем розуміється захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз [2, п. 3 ч. 1 ст. 1].

У свою чергу, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України (2021 р.) ґрунтується на принципі «комплексного підходу до формування *безпекового середовища*» [8, п. 4]. Черговий термін, який виник на тлі гарантування національної безпеки України загалом і воєнної безпеки зокрема. На підтвердження наведемо положення ч. 2 ст. 28 Закону України «Про національну безпеку України»: «Стратегія воєнної безпеки України визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва, зокрема: 1) безпекове середовище (глобальні, регіональні та національні аспекти) у контексті воєнної безпеки...» [2]. Проте підкреслимо, що воєнна безпека є пріоритетним завданням Міністерства оборони України, РНБО України, що визначено у ч. 1 ст. 28 цього закону [2]. У той же час, МВС України готується проєкт закону «Про безпекове середовище» [5]. Зважаючи на положення цього документу та чинного законодавства у сфері національної безпеки України, вважаємо, що до нього слід внести зміни, прийнявши вищезазначений законопроєкт і закріпивши в ньому визначення більш ємного поняття «*цивільна безпека*». Це дасть змогу усунути правові колізії у площині визначення безпекового середовища. Допомогти в цьому може врахування положень Стратегії розвитку органів системи МВС України на період до 2020 р. [7].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про цивільну оборону України» від 03.02.1993 р. № 2974-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-12#Text>.
2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р.

№ 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

3. Закон України «Про правові засади цивільного захисту» від 24.06.2004 р. № 1859-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1859-15#Text>.

4. Кодекс цивільного захисту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

5. МВС підготувало законопроект про безпечне середовище. URL: https://lb.ua/society/2023/07/16/565575_mvs_pidgotuvalo_zakonoproiekt_pro.html.

6. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF>.

7. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>.

8. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України від 29.06.2021 р. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>.